

*SPRAWOZDANIE KIEROWNICTWA BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ
za okres administracyjny od 1 lipca 1945 roku do 30 czerwca 1946 roku*

I. Personel

1. Stan w dniu 1. VII. 1945 i zmiany: kierownik dr Stanisław Bodniak, bibliotekarka Stanisława Jasińska, bibliotekarz mgr Kazimierz Myśliński, kustosz muzeum dr Józefa Orańska. Z dniem 1. września 1945 odszedł mgr Kazimierz Myśliński na asystenturę Uniwersytetu Poznańskiego. W tymże miesiącu powrócił z obozu pomocnik biblioteczny Kazimierz Małecki i rozpoczął pracę. W dniu 1. stycznia objęła stanowisko bibliotekarki za zgodą Zarządu Fundacji przedwojenna pracownica Biblioteki mgr Jadwiga Łuczakowa. Personel biblioteczny obok zajęć służbowych brał czynny udział w odbudowie powojennego życia kraju i okolicy na polu społecznym i naukowym. St. Bodniak i St. Jasińska przyczynili się wydatnie do zorganizowania i utrzymania miejscowego gimnazjum. Ponieważ młodzież, przygotowująca się do egzaminów gimnazjalnych, nie miała do dyspozycji żadnego lokalu, dr Bodniak pozwolił jej gromadzić się w sierpniu 1945 r. na lekcje w sali jadalnej w zamku pod opieką St. Jasińskiej. St. Jasińska prowadziła lekcje na tym kursie, a następnie i w gimnazjum w ciągu całego roku szkolnego 1945/46 za specjalnym zezwoleniem Zarządu Fundacji, wnikającego życzliwie w personalne kłopoty i trudności nowo tworzącej się instytucji. St. Bodniak pełnił bezinteresownie funkcje dyrektora i profesora tego gimnazjum do lutego 1946 roku, wykładał na wydziale humanistycznym w Uniwersytecie Poznańskim jako docent, wygłosił referaty na walnym zebraniu Towarzystwa Historycznego w Poznaniu i tamże w Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, współpracował z Instytutem Zachodnim, wykładał i prowadził ćwiczenia na kursie bibliotekarzy naukowych, urządzonym przez Ministerstwo Oświaty w Kórniku. Przemawiał kilkakrotnie na uroczystościach narodowych i wojskowych lokalnych.

II. Administracja

1. Dział biblioteczny.

a) Pomieszczenie i urządzenie księgozbioru.

Zbiory mieszczą się tylko w zamku i wypełniają go tak, że nie można było należycie ustawić nakładów, przeniesionych tu przez Niemców z budynku nad jeziorem. Kilka tysięcy druków, przekazanych Bibliotece przed wojną przez szkołę w Kuźnicach, spoczywa w skrzyniach. Wywiezione przez okupanta wszystkie repozytoria księgozbioru podręcznego w liczbie 10 udało się zastąpić nowymi poniemieckimi. Stan pomieszczeń i urządzenia pogorszył się wydatnie z powodu niedbałości okupanta i w wyniku działań wojennych. Wykonano następujące prace w tym zakresie:

Wprawiono 51 szyb okiennych, 4 młeczne do drzwi i 22 szyby do gablót. Naprawiono: 17 rozbitych drzwi, 4 okna, 4 krzesła, 3 stoły, 4 biurka, 1 szafę i 1 posadzkę parkietową.

b) Powiększanie zbiorów bibliotecznych.

Pozyskano dla zbiorów 165 dzieł w 146 voluminach, w tej liczbie drogą kupna 125, z wymiany 28, z darów 12. Prenumeruje się na razie 12 czasopism.

Za zgodą Ministerstwa Oświaty przewieziono do Biblioteki około 4 tysiące druków od XVI—XIX wieku oraz około 200 rękopisów z Leszna z tamtejszych archiwów i księgozbiorów gmin ewangelickich. Rękopisy i starsze druki, wśród których są rzadkie Polonica z XVI, XVII i XVIII wieku, przejdą na własność Biblioteki, a także część druków nowszych według wyboru kierownictwa. Jest to pożądane uzupełnienie zbiorów w zakresie materiałów do dziejów reformacji w Polsce. Na uwagę zasługują starsze polskie kancjonały z ziem odzyskanych.

c) Konserwacja.

Zbadano część zbiorów pod względem zachowania. Nie stwierdzono pogorszenia poza nielicznymi wypadkami zawilgocenia druków z powodu zacieków w czasie okupacji. Nie zauważono czynnego robactwa. Niektóre druki bez opraw zaopatrzono w obwoluty papierowe. Ważną sprawą jest oprawianie druków i rękopisów. Można to wykonywać na miejscu własnymi siłami, gdyż obaj Małeccy umieją oprawiać. Na razie brak potrzebnych urządzeń i przyborów. Posiadane przed r. 1939 maszyny introligatorskie wywieźli Niemcy.

d) Porządkowanie księgozbioru.

Ustawienie: Ustawiono księgozbiór w szafach i przywrócono mu przedwojenny układ, który uległ był zupełnemu zatraceniu z powodu przesuwania rękopisów i druków przez okupanta bez uwzględnienia istniejącego porządku sygnaturowego. W czasie szkcontrum usunięto za-uważone usterki ustawienia.

Inwentaryzacja i katalogowanie: Opracowano dla katalogu rękopisów 30 kodeksów. W chwili wybuchu wojny znaczniejsza ilość druków posiadała zredagowane karty katalogowe, które należało jeszcze skontrolować, porównać z istniejącym już katalogiem alfabetycznym, wpisać do inwentarza i wcielić do katalogu. Tę pracę wykonano w następujących rozmiarach:

Porównano wspomniane druki z katalogiem alfabetycznym i wydzielono w wyniku 72 dublety. Skontrolowano i poprawiono karty katalogowe dla 2 700 druków w 3 046 woluminach. Wpisano do inwentarza druków 492 w 762 woluminach. Ułożono do wcielenia w katalog alfabetyczny 3 500 kart. Uporządkowano inwentarze książek i czasopism. Uporządkowano księgozbiór podręczny.

e) Kontrola stanu posiadania.

Długa wojenna przerwa w pracach i administrowaniu zbiorami w połączeniu z obcą w nich gospodarką wysunęła konieczność ustalenia stanu posiadania całości zasobów. Pracę w tym kierunku podjęto w jesieni ubiegłego roku i po przerwie w okresie niskiej temperatury kontynuowano od wiosny bieżącego roku. Podstawą były dochowane inwentarze i katalogi zasobów. Rejestrowano wszelkie niezgodności między dokumentami kontroli a rzeczywistością w magazynach i szafach. Notowano również przy tej sposobności spostrzeżenia na temat stanu zachowania materiału i likwidowano omyłki sygnatur i usterki ustawienia.

W ten sposób zbadano zasób dyplomów, rękopisów, inkunabułów, cimeliów, druków z wieku XVII i wszystkich druków nowszych. Rozpoczęto kontrolę stanu czasopism. Na podstawie uzyskanego materiału opracowano dotąd definitywnie protokół, dotyczący inkunabułów. Resztę protokółów zamknie się w ciągu następnego roku administracyjnego. Straty nie przekroczą prawdopodobnie 1 procentu.

f) Korzystanie ze zbiorów bibliotecznych.

Udostępniono Bibliotekę dla korzystających 1. IX. 1945 r. Początkowo trudności komunikacyjne i pocztowe były znaczną przeszkodą w dostarczeniu do Kórnik. W roku bieżącym położenie pod tym względem zmieniło się na lepsze.

Korzystało na miejscu w okresie sprawozdawczym 28 przyjezdnych pracowników naukowych w ciągu 164 dni z rękopisów 177, inkunabułów 20, cimeleów 278, nowszych druków 250 woluminów. Przyjezdni mieli do dyspozycji pokój gościnny. Było wśród nich 5 profesorów uniwersytetu. Z zasobów B-łeki korzystał równieł naukowy kurs bibliotekarski, zorganizowany w Kórniku przez Ministerstwo Oświaty we wrześniu 1945 r.

Wypożyczono: rękopisów 4, druków starych 34, czasopism 30, druków nowszych (XIX i XX wieku) 164.

Udzielono badaczom pisemnie 14 informacji naukowych, połączonych kilkakrotnie z kopiowaniem tekstów. Umożliwiono miejscowemu gimnazjum korzystanie z księgozbioru na miejscu i drogą wypożyczeń. Przeprowadzono kontrolę wypożyczeń do roku 1939 i rozpoczęto akcję rewindykacyjną.

g) Statystyka pism.

Dziennik podawczy wykazuje za okres sprawozdawczy 417 pism.

2. Dział wydawniczy.

a) Nowe wydawnictwa.

Znane wydawnictwo Biblioteki Kórnickiej o znaczeniu międzynarodowym p. t. „Acta Tomiciana” obejmuje dotąd tomów 13, z których ostatni ukazał się drukiem w roku 1915. Prace przygotowawcze do wydania następnego tomu, prowadzone przed rokiem 1939, przerwała wojna na długich 6 lat i zniszczyła część kopii i fotografii, a także uszczupliła podstawę źródłową z powodu katastrofy zbiorów warszawskich. Po wyzwoleniu z okupacji kierownictwo Biblioteki Kórnickiej weszło w porozumienie z drem Władysławem Pocięchą, kustoszem Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, który od 20 lat zajmuje się Tomicianami i zgromadził materiały w rejestrach i fotografiach z archiwów i bibliotek polskich i zagranicznych. Zarząd Fundacji przeznaczył na przygotowanie XIV tomu odpowiednie fundusze. Od początku 1946 roku trwa kopiowanie tekstów i przygotowywanie do dru-

ku w oparciu o zgromadzony przez dra Pocięchę materiał. Do chwili obecnej przysposobiono więcej niż jedną trzecią XIV tomu. Ustalono metodę wydawniczą. Rozpoczęcie druku przewiduje się w ciągu przyszłego roku kalendarzowego. Całość XIV tomu obejmie około 40 arkuszy druku i około 500 dokumentów. Objętość w porównaniu z tomem ostatnim wzrośnie może o jedną trzecią.

O stanie prac przygotowawczych i metodzie informują dr Bodniak w drukujących się „Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” i dr Pocięcha w 3. zeszytce „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”.

Jak wspomniano wyżej, drukuje się właśnie trzeci zeszyt „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”, organu naukowego instytucji. Składają się na jego zawartość artykuły i materiały źródłowe, po części związane ze zbiorami kórnickimi, i dział sprawozdawczy. Autorami są: dr Pocięcha, St. Jasińska, dr Orańska i dr Bodniak. Charakter czasopisma — historyczno-literacki. Całość wyniesie około 20 arkuszy druku. Pod prasą jest również wydanie korespondencji Tadeusza Kościuszki w opracowaniu prof. A. M. Skałkowskiego, zniszczone we wrześniu 1939 r. w drukarni przez Niemców.

b) Wydawnictwa dawniejsze.

Wydawnictwa starsze przedstawiały po odejściu Niemców bezładny stos, utworzony w jednej z sal zamku. Zdołano je uporządkować, to znaczy rozsegregować i rozmieścić w zamku. Brak miejsca zmusił do zużytkowania na ten cel alkierzy i szaf parteru i I piętra. W rezultacie poszczególne nakłady są rozproszone, ale na to nie ma na razie rady. Przed wojną zajmowały wydawnictwa część budynku bibliotecznego nad jeziorem. Przeprowadzono próbną kontrolę stanu posiadania i nie zauważono znaczącego uszczerbku.

Kierownictwo Biblioteki porozumiewało się z księgarniami w Poznaniu celem oddania wydawnictw do rozsprzedaży w charakterze komis. Najkorzystniejsze warunki oferowała księgarnia św. Wojciecha, która miała w komisie nakłady kórnickie do roku 1939. Przekazała jej właśnie część wydawnictw według umowy. Za zgodą Zarządu ofiarowano w formie darów 317 tomów wydawnictw Bibliotece Miejskiej w Gdańsku i Bibliotece Uniwersyteckiej, organizowanej w Toruniu. Tytułem wymiany wysłano do innych instytucji 24 tomy, sprzedano 13 tomów.

3. *Dział muzealny*.

a) *Pomieszczenie.*

Muzeum mieści się podobnie jak księgozbiór w zamku kórnickim, w którym zajmuje cały parter, największą salę i hall I piętra.

b) *Naprawa szkód wojennych.*

Napad nocny, wykonany na zamek przez nieznanych sprawców w czasie działań wojennych w końcu stycznia 1945 r., przyniósł duże szkody w zakresie urządzenia i w zasobach obiektów muzealnych. Starano się je usunąć z następującym rezultatem:

Odrestaurowano zupełnie rozbite szafy gdańskie (4), bretońskie (2), antyczne (3) i ołtarz Jana Sobieskiego. Naprawiono 4 stoły, 15 krzeseł i foteli, 1 odrzwia rzeźbione. Zastąpiono 5 zniszczonych zwierciadeł nowymi. Sklejono i dorobiono brakujące części 50 sztuk potłuczonej porcelany zabytkowej; wykonał to kierownik Działu Ceramiki przy Państwowym Instytucie Sztuki w Poznaniu. Odczyszczono resztę broni zabytkowej, obrazy i 9 ocalonych pasów słuckich. Dla zabezpieczenia eksponatów przed szkodliwym działaniem słońca zakupiono materiał na zasłony i zaopatrzono w nie 12 okien parteru. Zasłony przedwojenne bowiem przepadły w czasie grabieży w styczniu 1945 r. Zamówiono 30 par pantofli dla zwiedzających. Pobielono niektóre ściany sal muzealnych, uszkodzone przez zawilgocenie w czasie okupacji.

c) *Rewindykacja utraconych przedmiotów muzealnych.*

Niemcy wywieźli z muzeum wiele przedmiotów, w szczególności zbrojownię, zabytkowe szafy, rzędy, tekstylia, mundury i ubiory. Część z nich umieścili w Dreźnie, część porzucili w Muzeum Wielkopolskim wśród chaosu innych obiektów różnego pochodzenia. Szafy zdobyły pałac Greisera w Ludwikowie. Nie zaraz można było wysledzić kręte drogi niemieckich „muzeologów”, wyspecjalizowanych w grabieży. Lecz z biegiem czasu wyjaśniła się niejedna dręcząca zagadka z korzyścią dla zbiorów kórnickich. Najwcześniej odzyskano 2 szafy bretońskie od Greisera. Dr Orańska odkryła w Muzeum Wielkopolskim w makulaturze niemieckiej 985 sztuk grafiki (w tej liczbie 45 rysunków oryginalnych) i inwentarz grafiki kórnickiej, zawierający 6 557 pozycji. Czwarta część inwentarza, pomięta i zabrudzona, wymaga przepisania. Wyodrębniła również tamże w zbiorach 36 przed-

miotów tekstylnych kórnickich i przewiozła do Kórnika (sakiewki zabytkowe, czepce, czapaki, mundury, ubiory i t. p.). W marcu 1946 zidentyfikowała dr Orańska w Muzeum Wielkopolskim w obecności delegata Ministerstwa Kultury 82 eksponaty cennych zbroi i umundurowania z Kórnika, odszukane w Dreźnie i zwrócone Polsce przez Rosję Sowiecką. Starania kierownictwa w Ministerstwie Kultury o odzyskanie tych obiektów dały pomyślny wynik. W czerwcu rozpoznała dr Orańska w Muzeum Wielkopolskim 5 hełmów, 4 pancerze, 1 kuszę i 1 koncerz. Kierownictwo Biblioteki informowało się w Dyrekcji Muzeum Prehistorycznego w Poznaniu o losy depozytu kórnickiego z zakresu wykopalisk. Nie uzyskano dotąd pozytywnego wyjaśnienia z powodu zmian w zbiorach, wprowadzonych przez okupanta.

d) Kontrola stanu posiadania.

Przeprowadzono częściową kontrolę, obejmującą cenniejsze przedmioty.

e) Nabytki.

Pozyskano dla zbiorów 2 działa z XVIII wieku i z początku XIX w., zabytkowy wschodni hełm z misiurką i czekan. Zakupiono 40 sztuk fotografii zabytków kórnickich z kliszami i fotografię egzekucji w Kórniku 20. X. 1939 r.

f) Wystawy.

Po przeprowadzeniu naprawek ram, szaf, gablot i po oczyszczeniu eksponatów rozmieszczono je stosownie w salach muzealnych z biegiem czasu. Pierwsze ustawienie wykonano w sierpniu i w początkach września 1945 r. Poddano je rewizji i wprowadzono zmiany na wiosnę bieżącego roku, przygotowując muzeum do sezonu wycieczkowego. W kwietniu bieżącego roku w związku z Rokiem Kościuszkowskim urządzono w Czarnej Sali wystawę pod hasłem: „Kościuszko i jego epoka”. Obejmuje ona 200 eksponatów, na które złożyły się obrazy, rysunki, ryciny, miniatury, monety, medale, pamiątniki, rękopisy i druki, dotyczące Kościuszki, wreszcie pamiątki po nim i broń. Do prasy podano stosowny komunikat. Na wystawę kościuszkowską w Muzeum Wielkopolskim wypożyczono kilkadziesiąt eksponatów. Przedmioty te wróciły już na miejsce. Temuż Muzeum użyczono na wystawę część zbrojowni.

g) Zwiedzanie Muzeum.

Frekwencja wzrasta wyraźnie: od lutego do końca 1945 roku zwiedziło zbiory 2 050 osób, od 1. I. 1946 do końca czerwca tegoż roku — 6 tysięcy mimo dużych trudności komunikacyjnych. Muzeum było dostępne codziennie od 8—13 i od 14—18.

h) Subsydia.

Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków przy Ministerstwie Kultury udzieliła subsydium w wysokości 35 tysięcy.

III. B u d y n k i.

Naprawiono dach zamku, który mocno ucierpiał w czasie okupacji. Poprawiono gzymsy i tynki w obrębie dachu, nadwyreżone przez opady i zmiany temperatury. Niemcy nie podjęli ani jednej reperacji w ciągu swych rządów. Odrestaurowano mieszkania dla personelu Biblioteki.

K ó r n i k, 1 lipca 1946 r.

Stanisław Bodniak
kierownik Biblioteki